

Araştırma Makalesi • Research Article

Avrupa Erişilebilir Turizm Politikası ve Türkiye

European Accessible Tourism Policy and Turkey

Neslihan Cavlak ^a, Hakan Cavlak ^{b,*}

^a Öğr. Gör. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Malkara Meslek Yüksekokulu, Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü, 59300, Tekirdağ/Türkiye. ORCID: 0000-0003-1119-9900

^b Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, 59030, Tekirdağ/Türkiye. ORCID: 0000-0002-6712-971X

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 06 Kasım 2018

Düzeltilme tarihi: 08 Aralık 2018

Kabul tarihi: 14 Aralık 2018

Anahtar Kelimeler:

Turizm Politikaları
Erişilebilir Turizm
Avrupa Birliği Turizm Politikası
AB – Türkiye İlişkileri
Siyasi Koşulluluk

ARTICLE INFO

Article history:

Received November 06, 2018

Received in revised form December 08, 2018

Accepted December 14, 2018

Keywords:

Tourism Policies
Accessible Tourism
EU Tourism Policy
EU – Turkey Relations
Political Conditionality

ÖZ

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye'nin turizm alanında AB ile uyumlu politika üretip üretmediğinin anlaşılmasıdır. Bu amaca ulaşılabilmesi için birbirini destekler Avrupalılaştırma ve Koşulluluk adlı iki kuramsal ve politik yaklaşımdan faydalanılacaktır. Bu çalışmanın iddiası, Türkiye'nin AB'nin koşulluluk politikalarından çok etkilenmediğidir. Bunun gerekçesi olarak da koşulluluk yaklaşımının ana bileşenlerinden olan öngörülebilir, erişilebilir ve tatmin edici bir ödülün AB tarafından Türkiye'ye vaat edilememesi olduğu ileri sürülecektir. AB'nin Erişilebilir Turizm Politikası bu çerçevede bir vaka olarak incelenecektir. Çalışmanın bağımlı değişkeni Türkiye'deki erişilebilir turizm politikası ve uygulamaları olacaktır. Bağımsız değişken ise AB'nin Erişilebilir Turizm Politikası ve bunların birbirleri ile etkileşimini sağlayan ara değişken Avrupalılaştırma ve koşulluluk penceresinden AB – Türkiye ilişkileri olacaktır.

ABSTRACT

The main purpose of the study is to understand if Turkey produces coherent policies with the EU in the field of Tourism. In order to reach this purpose, two theoretical and political approaches, Europeanization and Conditionality will be applied. The hypothesis of this study is: Turkey is only merely affected by the EU's conditionality policy. As the reason of this low level enthusiasm, it will be argued that lack of reward, which is the lack of a clear vision for future membership, decreases the enthusiasm of Turkey in fulfilling EU requirements and thus Europeanizing its tourism policy. European Accessible Tourism Policy has been chosen as the case of this study. The dependent variable of the study will be the accessible tourism policy and practices in Turkey. The independent variable will be the European Accessible Policy; the interim variable will be Turkey EU relations as it provides data for interaction between Turkey and the EU.

1. Giriş

Erişilebilir turizm, herkesin turizm deneyimini yaşamasını kolaylaştırmak olarak ifade edilebilir. Ama bu politika ile özellikle hedeflenen, engelli insanların da turizm deneyimlerinden engeli olmayanlar gibi faydalanmasını sağlayabilmektir. Bu politikanın amacı sadece turizmi daha

sosyal hale getirmek değil aynı zamanda turizm sektöründeki iş hacmini de büyütüp turizm işletmelerinin kazançlarını ve rekabet güçlerini de arttırmaktır.

Yapılan çalışmalar, tesislerde engelli bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda yapılacak bazı temel düzenlemelerin, bunlarla ilgili iyi bir iletişimin sağlanmasının ve engelli

* Sorumlu yazar/Corresponding author.

e-posta: hcavlak@nku.edu.tr

bireylerin ihtiyaçlarının iyi anlaşılmasının, turizm tesislerindeki ziyaretçi sayısını gözle görülebilir bir oranda arttırdığını göstermektedir. Bu yönde atılacak adımlar yukarıda söylenen faydasının yanında hem tesisteki tüm turistlerin daha iyi bir deneyim yaşamasına ve turizmin bölge insanları için sağladığı yararların daha da artmasına yol açmaktadır.

Avrupa Birliği (AB), turizm politikası çerçevesinde 2012 yılından beri bu alanda çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalarını, hem yasal düzenlemeler ile hem de desteklediği çeşitli projeler ile hayata geçirmektedir. Türkiye'nin de bir AB aday ülkesi olarak AB müktesebatı ve politikalarına uyum taahhüdü bulunmaktadır. Bu çerçevede de yukarıda sözü edilen alanla ilgili de düzenleme yapmakla yükümlüdür.

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye'nin turizm alanında AB ile uyumlu politika üretip üretmediğinin anlaşılmasıdır. Bu amaca ulaşılabilmesi için birbirini destekler Avrupalılaştırma (Europeanization) (Bulmer, 2008; Olsen, 2002; Radaelli, 2000; Schimmelfennig, 2015) ve Koşulluluk (Conditionality) (Bachtler, Mendez, ve Oraže, 2014; Haughton, 2007; Papadimitriou ve Phinnemore, 2004; Schimmelfennig, Sedelmeier vd., 2003; Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2004; Yılmaz, 2014) adlı iki kuramsal ve politik yaklaşımdan faydalanılacaktır. Hem üye devletlerin hem de aday ülkelerin politika yapış şekli ve politika uygulamalarının AB'den nasıl etkilendiğini inceleyen Avrupalılaştırma yaklaşımından, AB'ye uyum mekanizmalarının nasıl işlediğini anlamakta istifade edilecek; AB'nin aday ülkeleri uyuma yönlendirmek için onlara karşı benimsediği yaklaşım olan koşulluluk ise Turizm politikası çerçevesinde AB Türkiye arasındaki ilişkileri ve AB'nin Türkiye'yi ne kadar etkileyebildiğinin anlaşılabilmesi için kullanılacaktır. Bu çalışmanın iddiası, Türkiye'nin AB'nin koşulluluk politikalarından çok etkilenmediğidir. Bunun gerekçesi olarak da koşulluluk yaklaşımının ana bileşenlerinden olan öngörülebilir, erişilebilir ve tatmin edici bir ödülün AB tarafından Türkiye'ye vaat edilememesi olduğu ileri sürülecektir. AB'nin Erişilebilir Turizm Politikası bu çerçevede bir vaka olarak incelenecektir. Bu konunun bir vaka olarak seçilmesinde temel gerekçe turizm alanının doğası gereği dış gelişmelere açık ve onlardan etkilenen dolayısıyla yukarıda sözü edilen iddia ve kavramların kolayca gözlemlenebileceği bir alan olmasıdır. Çalışmanın bağımlı Türkiye'deki erişilebilir turizm politikası ve uygulamaları olacaktır. Bağımsız değişken ise AB'nin Erişilebilir Turizm Politikası ve bunların birbirleri ile etkileşimini sağlayan ara değişken Avrupalılaştırma ve koşulluluk penceresinden AB – Türkiye ilişkileri olacaktır.

Bu çalışmada birinci bölümde hem kuramsal ve açıklayıcı altyapıyı oluşturan hem de çalışmanın ara değişkeni olan Avrupalılaştırma ve Koşulluluk kavramları incelenecektir. İkinci bölümde bağımsız değişken olan AB Erişilebilir Turizm Politikası incelenecek. Üçüncü bölümde ise bağımlı değişken olan AB ve Türkiye'deki erişilebilir turizm

politikaları ve uygulamaları karşılaştırılacak ve bağımsız değişkenin etkisi araştırılacaktır.

2. Avrupalılaştırma ve Koşulluluk

Avrupalılaştırma genel olarak “AB etkisi ile meydana gelen değişim” olarak tanımlanabilir. AB'nin belirli bir ekonomik ve siyasi dönüşümü gerçekleştirdiği 1990'lı yıllar; üyelere AB etkisi ile politika yapım süreçleri ve kurumlardaki değişim anlamında Avrupalılaştırma terimi görülmeye başlamıştır (Börzel ve Risse, 2000; Knill ve Lehmkuhl, 2002; Radaelli, 2006). Özellikle Orta ve Doğu Avrupa'ya kapsayan 2004 genişleme süreci ile birlikte aday ülkelerin Avrupalılaştırması literatürde karşılık bulmaya başlamıştır (Bachtler vd., 2014; Grabbe, 2001; Papadimitriou ve Phinnemore, 2004; Yılmaz, 2008).

Avrupalılaştırma hala daha kullandığı araçlar ve hangi alanları kapsadığı ile ilgili olarak tartışılan bir kavramdır. Özellikle de AB etkisi ile meydana geldiği iddia edilen değişimin nasıl ölçüleceği sorunu bu yaklaşımla ilgili aşılması gereken en önemli zorluk olarak görülmektedir. Fakat anlaşılacağı üzere artık tartışma AB'nin üye ve aday ülkeler üzerinde bir etkisi olup olmadığı noktasından uzak ancak mekanizmalar ve ölçüm ile ilgili sürdürülmektedir.

AB'ye üye olmak isteyen ülkelerin AB kurallarını kabul etmesi ve müktesebata uyum sağlamaları beklenmektedir. AB uyum politikaları ve aday ülkelerin Avrupalılaştırması sürecinde bazı etki mekanizmaları ortaya çıkmaktadır. Bu etki mekanizmalarının başında ise “Koşulluluk Prensibi” yer almaktadır. Koşulluluk prensibi AB'nin dönüştürücü gücünün önemli bir unsuru olsa da eksiklikleri, zamanla etkisinin zayıflamasına neden olmuştur. 1993 yılında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Kopenhag Kriterleri üç başlık altında toplanmakta ve bu başlıklardan biri olan siyasi kriterler içinde insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü başlıkları en çok atıfta bulunulan ve uyumun sağlanması beklenen konular arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Demokrasi başlığı altında Katılım Ortaklığı Belgelerinde karşımıza çıkan “Kamu Yönetimi” başlığı ise İlerleme Raporlarında sıklıkla atıfta bulunulan ve koşulları sağlamak adına ilerlemenin beklendiği bir konudur. AB'ye uyum konusunda Katılım Ortaklığı Belgeleri ve İlerleme Raporları denetleme ve yönlendirme mekanizmaları olarak kullanılmaktadır.

Çalışmada Avrupalılaştırmanın tanımı çeşitli açılardan yapılacak ve bu tanımların odaklandıkları noktalar aydınlatılmaya çalışılacaktır. AB'nin dönüştürücü etkisinin en çok adaylık döneminde görüldüğü ile başlarsak, AB'nin “sopa-havuç” stratejisi ile işlettiği koşulluluk prensibinin bir aday ülke olarak Türkiye'de çeşitli evreler geçirdiğini ve ülkenin adaylığının ilan edildiği 1999 Helsinki Zirvesi sonrasında görünürlük kazandığını söyleyebiliriz. Bu süreç 2002-2005 yılları arasında hızlanmış ve Türkiye'de kamu yönetimi alanında radikal adımlar atılarak çeşitli yönetsel reformlara imza atılmıştır. 2005 yılı sonrası reformların hız kaybettiği ve hatta durma noktasına geldiği eleştirileri yapılmış ve bu yavaşlama çeşitli sebeplere bağlanmıştır. Bu

bağlamda çalışmada, koşulluluk prensibinin arka planı, ne anlam ifade ettiği ile söze başlanarak, 2002 sonrası kamu yönetimi reformları ve bu reformların ilerleme raporları çerçevesinde değerlendirmesi yapılacaktır. Son olarak, 2002-2005 arası reform çalışmalarında kazanılan ivmenin ve 2005 sonrası bu ilerlemenin neden durduğunun sebepleri çeşitli iç ve dış faktörlerle açıklanacaktır.

2.1. Avrupalılaşıma

Uluslararası İlişkiler disiplininin bir alt dalı olarak ortaya çıkan Avrupa bütünleşmesi literatürü tarihsel süreçte bütünleşmenin ilgili dönemindeki durumu dikkate alarak farklı farklı yaklaşımlar şeklini alarak günümüze kadar evrimleşmiştir. Bütünleşme hükümetler arası bir pazarlık ve etkileşimin mi yoksa ulus üstü bir sürecin sonucu mu gerçekleşiyor özellikle ilk dönem bütünleşme literatürünün temel konusunu oluşturmuştur. Klasik bütünleşme teorilerinin başında İşlevselcilik (Functionalism) yaklaşımından türemiş yeni-işlevselcilik (Neo-functionalism) ve onun meşhur önermesi “saçılma” (spillover) gelmektedir (Greer, 2006). Yeni işlevselcilik teorisine karşıt, bütünleşmeyi üye ülkelerin rasyonel tercihleri sonucu ortaya çıkan bir süreç olarak açıklayan uluslararası ilişkiler yazınının temel teorilerinden realizmden türemiş özel olarak Avrupa bütünleşmesini açıklamayı hedefleyen hükümetlerarasıcılık (intergovernmentalism) klasik teorilerden bir diğerini oluşturmaktadır (Öniş, 2000).

İlk kuşak bütünleşme teorilerinden sonra bu sefer araştırmaların odağına yavaş yavaş klasik uluslararası örgütlerden ayrılıp devlet benzeri bir yapıya dönüşmeye başlayan Avrupa Topluluğunun kendisi oturmaya başlamıştır. Sosyal bilimlerin özellikle yönetimi konu alan alanlarında 90’lı yıllarla kendini gösteren “yönetişim” (Governance) yaklaşımı bütünleşme literatüründe de kendine yer bulmuştur (Leontitsis ve Ladi, 2018; Radaelli, 2008; Schimmelfennig, Sedelmeier vd., 2003). AB bu yaklaşıma katkı sağlayan yazarlarca giderek çok aktörlü, çok düzeyli bir yapı olarak açıklanmış ve bütünleşme literatürü uluslararası ilişkiler yazınından uzaklaşıp karşılaştırmalı siyaset literatürüne yaklaşmıştır. Böylece çok düzeyli bir yönetişim (Multi-level Governance) sistemi olarak algılanan AB her düzeyinde politika ve kurumsal dönüşüme tabi bir yapı olarak değerlendirilmeye başlamıştır.

2000’li yıllara gelene kadar bütünleşme bağımlı değişken olarak araştırmalara konu olurken artık bizzat dönüşümü etkileyen bağımsız bir değişken olarak çalışmalarda kendine yer bulmaya başlamıştır. Üçüncü kuşak olarak adlandırabileceğimiz bu kuşağın temel ilgi alanı bütünleşme sonucu kendi örgütsel yapısı ve politika üretme mekanizmaları ile ortaya çıkmış AB’nin yerel siyaset ve kurumlar üzerindeki etkileri olmuştur. “Avrupalılaşıma” kavramı tam da bu zamanlarda ortaya çıkmıştır. Ancak, ilk zamanlarda literatürde bu terim farklı anlamlara gelebilmekteydi. Avrupalılaşıma genelde üç farklı anlamda kullanılmaktaydı:

- (i) Kararların AB seviyesinde alınması ve AB seviyesinde politika oluşturulması
- (ii) Bu kararların ve politikaların neden olduğu süreçler
- (iii) Bu karar ve süreçlerin ulusal (yerel) karar alma, politika ve kurumlara etkisi

Özellikle sonuncu anlam ki bu çalışmanın da araştırma perspektifini oluşturmaktadır, esas olarak değişime odaklanmıştır. Bu yöndeki araştırmaların çoğu AB’nin etkisini üye ülkeleri inceleyerek yazına katkıda bulunmuşlardır. 2000’li yıllarda AB gündemini önemli oranda işgal eden Orta ve Doğu Avrupa genişlemesi de araştırmacıların ilgi alanına girmiş ondan sonra aday ülkeler de Avrupalılaşıma yazınına konu olmaya başlamıştır.

Bütünleşme teorileri ile ilgili bu genel değerlendirmeden entegrasyonun çeşitli aşamalarında araştırmaların odak noktasının değiştiği görülmektedir. İlk kuşak araştırmaları daha çok bir yukarıya doğru yükleme (upload) sürecini merkeze almıştır. Aşağıdan yukarı doğru hareketin bütünleşmenin ana dinamosu olduğu iddiasındaki, bu yaklaşımlar sürecin kendisine ve yukarıda yarattığı değişimi anlamaya odaklanmışlardır. Bu bütünleşme sonucu ortaya çıkan ulusüstü yapıyı inceleyen araştırmacılar ise ikinci kuşak yazının temsilcileri olmuşlardır. Aşağıdan yükleme (Download) sürecine ve oluşmuş olan bu ulusüstü yapının ulusal ve yerel yapılar ve politikalar üzerine etkisini ise üçüncü kuşak araştırmalar anlamaya çalışmıştır. Dolayısıyla, birinci kuşak aracılığıyla yukarı yükleme süreçlerini inceleyerek başlayan Böylece aşağıdan yukarı bir bakış açısıyla başlayan ve yukarıdan aşağı bir yaklaşıma evrilen bütünleşme literatürü bu sürecin her yönünü inceleyebilen bir yazına dönüşebilmiştir.

Bu çalışmanın bakış açısıyla Avrupalılaşıma kavramı ulusal politikaların ve kurumların AB ilkeleri, kuralları ve değerlerinden nasıl etkilendiğiyle ilgilidir (Börzel ve Risse, 2000; S. Bulmer, 2008; Radaelli, 2008). Başka bir deyişle, Avrupa değerlerine, ilkelerine, kurallarına uyum AB üyesi ve aday ülkelerin ulusal politikalarının bir parçası haline gelmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere, bütünleşme üzerine araştırma yapan araştırmacılar Avrupalılaşımayı, “Avrupa ilkelerinin, kurallarının ve değerlerinin ulusal politika yapımının bir parçası haline geldiği bir uyum süreci olarak nitelendirmektedirler” (Bulmer ve Radaelli, 2004; Cowles, Caporaso ve Risse-Kappen, 2001; Featherstone ve Radaelli, 2003; Haverland vd., 2008). Ladrech, bu alanın öncü yazarlarından, Avrupalılaşımayı “AB’nin ekonomik ve politik yapılarının ulusal politikalarının ve politika yapma sürecinin organizasyonel mantığının bir parçası haline geldiği bir uyum süreci olarak tanımlamaktadır” (Ladrech, 1994: 62). Bu tanımdan hareketle, Avrupalılaşıma, ulusal aktörlerin çıkarlarını ve eylemlerini AB seviyesinde oluşan politikalar ile uyumlu hale getirmesi olarak ifade edilebilir.

Avrupalılaşıma, öte yandan entegrasyonun Avrupa düzeyinde yarattığı kurumsal yapının büyümesi ve derinleşmesi olarak da değerlendirilmektedir. Avrupalılaşıma yazınında ifadesini “Avrupa düzeyinde

belirgin yönetim yapılarının ve düzeylerinin oluşması ve gelişmesidir” şeklinde bulunmaktadır (Cowles vd., 2001: 4). Yine aynı eser Avrupalılaşıma yaklaşımını, “Avrupa düzeyinde belirgin bir siyasal sistem ile aktörler arasındaki sürekli bir etkileşimi resmi ve rutin hale getiren bir siyasal kurumlar kümesinin ortaya çıkması ve yaptırım gücüne sahip Avrupa kurallarının oluşturulmasında uzmanlaşmış bir siyasal ağı gelişmesi” şeklinde tanımlamaktadır (Cowles vd., 2001: 4). Bu yaklaşım, Avrupalılaşıma kavramının sadece ulusal politikalar ve kurumlar gibi resmi yapılar üzerinden değil inanış, norm ve değerler gibi gayri resmi yapılar üzerinden okunmasını da sağlamaktadır.

Bu literatürün önemli yazarlarından Börzel ve Risse, “ulusal politika alanlarının artan bir şekilde Avrupa düzeyinde politika yapmanın konusu haline geldiği bir süreç olarak ifade etmektedir” diyerek AB’nin ulusal politikaların şekillenmesinde giderek daha fazla önem kazandığını iddia etmektedir (Börzel ve Risse, 2000: 574). Börzel ve Risse gibi yazarlar üye ülkelerin belli alanlarındaki egemenliklerini AB’ye devretmelerinin yaratacağı sonuçları üzerinde duruyorlardı. Benzer şekilde başka yazarlar Avrupalılaşımayı “farklı yönetim yapılarının politik, ekonomik ve sosyo-kültürel yapının Avrupa düzeyine göre şekillenmesi” olarak tanımlamaktadırlar (Bulmer ve Burch, 1998: 602). Yine aynı yazarlar yaklaşımı “üye devletlerin hem politika yapma süreçleri hem de politika uygulamaları açısından AB politikalarının, kurallarının, uygulamalarının ve değerlerinin etkisi altında kaldığı bir süreç” olarak ifade etmektedirler (Bulmer ve Burch, 1998: 603). Bu perspektiften bakınca bu yazarlara göre Avrupalılaşıma ancak değerler seviyesinde bir içselleştirme süreci ile mümkün olabilmektedir.

Avrupalılaşımanın sadece üye ülkeler için değil aday ülkeler hatta üçüncü ülkeler ile AB ilişkilerini açıklamakta da kullanılabilirliğini bu yazının tanınan isimlerinde Radaelli önermiştir (Radaelli, 2000, 2008). Radaelli Avrupalılaşımayı “AB’nin politik, ekonomik ve sosyo kültürel dinamiklerinin ulusal politikalara, politika yapma süreçlerine, kurumlarına, söylemlerine ve hatta kimliklerine hâkim olan bir mantığın parçası haline geldiği bir süreci özetlemektedir” olarak tanımlamıştır (Radaelli, 2006). Ona göre Avrupalılaşıma önce AB kurumsal yapısı içinde ortaya çıkan sonra yerel yapılara dâhil edilen “resmi ve resmi olmayan kuralların, süreçlerin politika paradigmalarının, iş yapma tarzlarının ve ortak inanış, değer ve normların, inşa edildiği, yayıldığı ve kurumsallaştığı bir sürecin tamamıdır” (Exadaktylos ve Radaelli, 2009). Bu nitelemelerden anlaşılacağı üzere Avrupalılaşıma durağan değil dinamik, bir başka ifade ile zaman ve mekâna göre değişebilen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Koşulluluk

Özellikle 2000’li yılların başı ile birlikte AB gündemini dolayısı ile Avrupalılaşıma tartışmalarının da odak noktasını yaklaşan büyük Orta ve Doğu Avrupa genişleme süreci işgal etmeye başlamıştır. AB üyesi ülkelerden tamamen farklı bir

siyasi ve ekonomik geçmişe sahip olan bu 12 ülke AB hazmetme kapasitesi ile ilgili soru işaretleri oluşmasına neden oldu. AB’nin dönüştürücü gücünün etkisi bu süreçte bütünleşme literatürünün en sıcak tartışmalarına konu olmuştur (Börzel ve Risse, 2010; Kelley, 2004; Pridham, 2005; Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2005).

Bu tartışmalar Avrupalılaşımanın işlemlerini çoğunlukla bir ödül teşvik yöntemine dayalı olarak değerlendirmişlerdir. Bir başka deyişle AB aday devletlere bir takım ödüller vadetmekte ve taleplerde bulunmaktadır; bu talepler yerine geldikçe AB’de ödülü vermektedir. Bu sürecin en büyük ödülü ise AB’ye tam üyelik olmaktadır; aşama aşama bu noktaya gelebilen adaya nihai olarak tam üyelik verilmektedir. Bu mekanizmaya literatürde verilen isim “siyasi koşulluluk” olmuştur (Aydın ve Acikmese, 2007; Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2004; 2005). Ancak, koşulluluk ilkesinin öngördüğü dönüşümün gerçekleşebilmesi için elbette AB’nin güvenilir olması ve vadettiği ödülleri gerçekten verebilmesi gerekmektedir. Siyasi koşulluluk konusunda dikkat çeken bir diğer önemli nokta ise yazındaki pek çok yazar Avrupalılaşımayı yukarıdan aşağı bir süreç olarak görmüş ve AB’nin dönüştürücü güç olduğunu ancak iç etkenleri dönüşümü yavaşlatan faktörler olarak değerlendirmişlerdir (Kelley, 2004; Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2005; Sedelmeier, 2008; Yılmaz, 2012). Türkiye ilgili bazı çalışmalarda da bu yaklaşımın etkileri görülmektedir; Türkiye’nin iç politik dinamikleri genellikle negatif bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Keyman ve Öniş, 2007a; Grigoriadis, 2008, 2009b, 2009a; Keyman ve Öniş, 2004; Keyman ve Öniş, 2007b; Schimmelfennig, Engert, ve Knobel, 2003). İç etkenlere yukarıdaki çalışmaların tersine pozitif katkı yapan faktörler olarak değerlendiren çalışmalar da vardır (Börzel ve Risse, 2000; Haverland vd., 2008; Kubicek ve Cimander, 2005; Tocci, 2005; Ulusoy, 2007; Yılmaz, 2015). Bu yazarlar iç dinamikleri sürece katkı sunan faktörler olarak görmüşler ve önemsemişlerdir.

AB siyasi koşulluluk ilkesi 1960’lı yıllardan beri var olsa da yoğun bir politika aracı olarak 1990’lı yılların ikinci yarısından itibaren görülmeye başlamıştır. Bu yıllarda AB’nin gündemini soğuk savaşın bitmiş olmasının da etkisiyle eski Doğu Bloku ülkelerinin ne olacağı sorusu işgal etmekteydi. Çok farklı bir ekonomik ve siyasal sistemden çıkmış bu ülkeler daha sonra tarihsel ve stratejik nedenler gerekçe gösterilerek AB adayı olarak ilan edilmişlerdir (Öniş, 2000). Ancak ekonomik geri kalmışlıkları ve siyasi istikrarsızlıkları bunların AB’ye bu şekilde alınmalarını imkânsızlaştırıyordu. Bu süreçte 1993 Kopenhag zirvesinde ilan edilen meşhur Kopenhag Siyasi, Ekonomik ve Kurumsal Kriterleri bu ülkeler için üye olabilmek için öncelikle tamamlamaları gereken önkoşul olarak ortaya çıkmıştır. Bu kriterleri başaran ülkeler ancak bundan sonra üyelik müzakerelerine başlayabilmekteydiler ki bu süreç de üyeliğin gerçekleşebilmesi için yine pek çok koşulun karşılanması gerektiğini göstermekteydi.

Bu dönemden sonra Avrupalılaştırma literatürü bütünleşmeyi daha çok siyasi koşulluluğu içeren ve AB ile aday ülkeler arasındaki başta siyasi, ekonomik, hukuki ve teknik konular olmak üzere farklılıkları AB lehine azaltma mümkünse de yok etme süreci olarak açıklamaya başlamıştır. Aday ülkelerin AB ile bütünleşmesini sağlayabilmek için bir nevi ödül-ceza sistemi AB tarafından hayata geçirilmek istenmişti. Buna göre başta Kopenhag Kriterleri olmak üzere siyasi ekonomik gerekleri yerine getirenler AB için önce aday ilan edilecekler ve böylece AB'nin bazı mali olanaklarından faydalanmaya başlayacaklardı, başaramayanlar bunlardan mahrum bırakılacaktı. Daha sonraki aşama aday ilan edilen ülkeler ile müzakereleri başlatmak olacaktı, bunu başarabilen ülkeler için üyelik artık daha somut bir hedef haline gelecek ve bu sürecin gerektirdiği, genellikle, teknik değişiklikleri zamanında yapan ülkeler için artık en büyük ödül olan üyelik gerçekleştirilecekti. Elbette öngörülen bu koşulluluk süreci pek çok iç ve dış siyasi değişkenin etkisi ile tam olarak adil ve planlandığı gibi gerçekleşmemiş ama kayda değer bir başarı da göstermiştir.

Türkiye de uzun yıllar önce (1959) AB'ye üyelik başvuran bir ülke olarak 1990'lı ve 2000'li yılların bu koşulluluk rüzgârına kapılmış ve uzun yıllar beklemeye aldığı AB'ye üyelik sürecine yeniden asılmaya başlamıştır. 1987 yılında Özal hükümetinin Ankara Anlaşmasını baypas edip Roma Antlaşmasınının 237. maddesine dayanarak yaptığı başvuru olumsuz sonuçlanınca bu hedefini gerçekleştirmek için Türkiye kendini bu mekanizmanın içinde bulmuştur. Önce Gümrük Birliği'ni tamamlayabilmek için Katma Protokolün öngördüğü 12 ve 22 yıllık listelerdeki gümrük indirimlerini hemen birkaç sene içerisinde tamamlayıp kendisini hem AB ile Gümrük Birliği'nin bir parçası yapmayı ama esas olarak AB'ye tam üyelik için resmen aday olmayı hedeflemiştir. Bunu kısmen 1996 yılında Gümrük Birliği'ni tamamlayarak başarmış ama aday ülke olarak ilan edilmeyi beklediği 1997 Lüksemburg zirvesinde bir hüsrana yaşamıştır. 1999 yılında Helsinki zirvesinde daha önce AB ile dondurduğu ilişkilerine aday ülke statüsü ilan edilince yeniden başlamıştır. 2004 yılında Kopenhag Kriterlerini başardığına ikna olan AB Türkiye'nin 2005 yılında müzakerelere başlayacağını ilan etmiştir. O tarihten bu yana Türkiye AB'ye üye olmak için AB ile üyelik müzakereleri yürütmektedir. Bazı siyasi ve teknik nedenlerden dolayı şu anda müzakere başlıklarının tamamında müzakereler aktif olarak yürütülmemekte ancak turizm politikalarını da önemli oranda içerisinde barındıran işletme sanayi politikaları başlığı 2007 yılından beri açıktır ve resmen müzakere edilmektedir.

Türkiye'nin halen müzakere yürüttüğü bu başlıkta turizmle ilgili AB'nin aktif olarak politika ürettiği ve Avrupa çapında etkin olduğu ve ortak bir standartlaşmaya gittiği konulardan birisi de erişilebilir turizmdir (Accessible Tourism). Buradan sonraki bölümlerde erişilebilir turizm anlatıldıktan sonra AB'nin bu alanda yaptığı çalışmalar ve oluşturduğu standartlar üzerinde durulacak ve Türkiye'nin uyumlu mükellef olduğu bu alanda Avrupalılaştırma ve Koşulluluk

yaklaşımları penceresinden ne kadar başarılı olduğu anlaşılmasına çalışılacaktır.

3. Erişilebilir Turizm

Engellilik farklı kontekstlerde farklı anlamlar taşıyabilir. Ancak en yaygın tanımları Dünya Sağlık Örgütü'nde bulamamız mümkün:

“Noksanlık (Impairments): Vücut fonksiyonlarında problem ya da vücut yapısı içerisinde tahribat ile sonuçlanan durumları” anlatmaktadır.

“Hareket Sınırlılığı (Activity Limitations): Günlük aktiviteleri gerçekleştirme konusunda sağlıklı bir insana nazaran fiziksel anlamda hareket kısıtlılığının bulunması durumlarını” anlatmaktadır.

“Katılım Kısıtlılığı (Participation Restrictions): Herhangi bir fiziksel, ruhsal, duyuşsal rahatsızlık ve / veya noksanlık neticesinde sosyo kültürel açıdan kişinin sosyal faaliyetlere katılımının engellenmesi durumlarını” anlatır (Üstün, 2010: 23).

Birleşmiş Milletler (BM) de Engellilik tanımı yapan bir başka kuruluştur. 2007'de imazaya açılan “Engelli İnsanların Haklarına Dair Sözleşme'ye” orijinal ismiyle “United Nations Convention on the Rights of People with Disabilities-CRPD” göre *“diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, duyuşsal ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir”* (Steinert, Steinert, Flammer ve Jaeger, 2016: 2)

Türkiye'de engelliliğin resmi tanımı 2005'te yayımlanan “Engelliler Hakkında Kanunda” (5378 sayılı kanun) yapılmaktadır: *“engelli; fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan durum ve çevre koşullarından etkilenen bireyler”*.

Farklı şekillerde tanımlanabilse de engellilik insanların bazı duyuşsal, fiziksel, zihinsel yetilerinin tam ve etkin olarak kullanılmaması olarak özetlenebilir. WHO'ya göre dünya nüfusunun %15'i şu veya bu şekilde engelli tanımı içine girmektedir (Üstün, 2010). Buradan anlaşılacağı üzere engelli sayısı küçümsenebilecek bir oranın çok üzerindedir. Bunlara ek olarak yaşlılığından dolayı çeşitli yetilerinin yeterince kullanamayan insanları da kattığımızda bu oran daha da yükselmektedir. Hem bu oranların bu kadar yüksek olması hem de temel insan hakları nedeniyle bu bireylerin de tıpkı diğer insanlar gibi sosyal hayatın çeşitli imkânlarından eksiksiz faydalanabilmesi gerekmektedir. Bunun için de uygun düzenlemelerin yapılması önem göstermektedir. Bu sosyal faaliyetlerden birisi de turizm faaliyetleridir ve buna engelli bireylerin katılımı ise erişilebilir turizm kavramı ile ifade edilmektedir.

Avrupa Birliği verilerine göre AB'de 35 milyon hareket engelli birey bulunmaktadır (Özöğul ve Baran, 2016).

Bunlara ek olarak "AB'de 1 milyon işitme engelli, 80 milyon duyma sorunu olan ve 12 milyon görme sorunu olan birey mevcut" (Akinci, 2013). AB'dekinin üzerine dünyanın geri kalan kısmındaki engellileri de eklediğimizde dünyada yaklaşık 130 milyon gibi bir engelli nüfusuna ulaşılabilir. Bunlara refakat eden insanları da kattığımızda oldukça büyük bir potansiyelin AB içinde turizm faaliyeti gerçekleştirebileceği görülüyor ki yine AB'nin yaptığı tahminlere göre bu 80 Milyar Avroluk bir maddi potansiyel taşımaktadır. Bu potansiyeli dünya ekonomisine katma amacıyla özellikle 90lı yıllardan itibaren başta BM olmak üzere pek çok uluslararası örgüt bu konuda çalışma yapmaya ve engelli bireylerin yaşayabilecekleri minimize etmeye yarayacak çözümler üretmeye başlamışlardır. Engelliliğin ve beklentilerinin farklı yazarlarca farklı değerlendirilmesi erişilebilir turizmi farklı kavramlarla ifade etmeleri sonucunu da doğurmaktadır (Buhalis ve Darcy, 2010). Bu da literatürde bir karışıklığa neden olabilmekte ancak bu çalışmada yukarıda yapılan geniş ve kapsamlı tanım dikkate alınacak ve bunun kapsamı içinde kalan çalışmalar nasıl isimlendirilmiş olursa olsun çalışmanın bibliyografisinde bulunacaktır.

Engelli insanlar da diğer tüm insanlar gibi farklı farklı güdülerle ve ihtiyaçlarla seyahat etmektedirler farklı deneyim beklentisi içindedirler. Yani "engelli turizmi" diye bir sınıflandırma doğru ve yerinde bir tanım olmaktan uzlaşmaktadır. Bu nedenle engelli bireylere de diğer tüm insanların yaşadıklarına benzer deneyimleri yaşatabilmek için işletmelerin ve ülkelerin fiziki koşullarını ve politikalarını bunu hesaba katarak yeniden düzenlemesi ile ortaya çıkan veya çıkacak olan duruma "erişilebilir turizm" (Accessible Tourism) ismini vermek daha doğru ve kapsayıcı bir tanımlama olmuştur (Ayyıldız, Hakan ve Yazıcı, 2014). Burada erişilebilirlik ile kasıt, bireylerin insan olarak doğmuş olmaktan kaynaklı doğal haklarını hiçbir engel gerekçe gösterilmeden ve sürdürülebilir şekilde kullanabilmeleridir (Darcy, Cameron ve Pegg, 2010; Darcy, Cameron, Pegg ve Packer, 2008; Darcy ve Dickson, 2009; Luiza, 2010; Parker, 2009).

Bu yönde geçmişe kıyasla pek çok adım atılmış olsa da diğer insanların yararlandığı hizmetlerden eksiksiz yararlanmak isteyen engelli bireylerin bu hizmetlerden tam olarak faydalanması yönünde hala pek çok eksiklik bulunmaktadır. Engelliğin boyutuna, turizmin türüne veya beklentilere göre değişse de bu sorunların çoğu belli bir sınıflandırılmaya sokulabilmektedir. Buna göre, bu problemler içsel ve dışsal olmak üzere iki başlıkta sınıflandırılmaktadırlar (Westcott, 2004). İçsel engeller engelli kişilerin turizm faaliyetine katılma güdülerini ile ilgilidir. Bu kişilerin ya kendi başlarına ya da profesyonel yardım olarak bu tip faaliyetlere katılabileceklerini kendilerini ikna etmeleri gerekmektedir. Bunun dışında engelli bireylerin karşılaştıkları diğer engeller de dışsal olarak tanımlanmaktadır. Bunlar şöyle özetlenebilir:

"Dışsal faktörler engelli bireylerin turizm faaliyetlerine katılmaktan alacakları hazı azaltan ya da kısıtlayan ve/veya engelleyen destinasyona ait özelliklerdir. Bunlar;

konaklama tesislerindeki, müze ve ören yerlerindeki fazla basamaklar, engellilere uygun olmayan tuvaletler gibi yapısal engeller; düzensiz yollar, ağaç kökleri, kaldırımlar gibi çevresel engeller; engellilerin kullanımına göre dizayn edilmemiş arabalar, otobüsler gibi imkânlar ile yapılan seyahat engelleri; engelli insanların beraberlerinde engellerini ortadan kaldırmaya yönelik kullandıkları ekipmanların kimi ortamlarda kullanımını engelleyen yasal engeller; ikili ilişkilerde müze, ören yeri ya da konaklama tesisi çalışanlarının gösterdikleri tepki ya da ilgisizliğin doğurduğu olumsuz yaklaşımlar; işaret dili vb. yönden eksik tesis ve müzelerin eksikliği nedeniyle ortaya çıkan iletişim engelleri ve bu engeller çerçevesinde ortaya çıkan yanlış bilgilendirmelerin oluşturduğu engellerdir" (Mihaela, Andrea ve Viorel, 2011).

Anlaşılabileceği üzere engelli kişilerin turistik faaliyette bulunması hem kişisel hem de gittikleri yerin koşullarından dolayı pek kolay değildir. Bahsedilen durumlar veya benzeri durumlar, engelli bireylerde bir bıkkınlığa neden oluyor ve onların uzun süreler turizm faaliyetlerinden uzaklaşmasına neden oluyor. Öte taraftan, bu gibi olaylar engelli kişilerin turizm faaliyeti ile ilgili önyargı oluşturmalarına ve uzun vadede turistik faaliyette bulunmaktan kaçınmasına yol açıyor. Eskiye nazaran özellikle gelişmiş ülkelerde hayata geçirilen bu engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik düzenlemelerin hayata geçmesi ile birlikte engelli bireyler geçmişe oranla daha sık seyahat etmeye başlamışlardır. Bu alanda sadece kanun getirmek veya değiştirmek önemli bir adım olmakla beraber bunun uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliğini sağlamak için bazı standartların yakalanması gerekmektedir (Buhalis ve Darcy, 2010). Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

"Park Alanları: Araç park yerleri ve yolcu indirme/bindirme alanlarının konaklama tesislerinde, müze ve ören yerlerine en yakın yerlerde, engelli bireylerin kullanımını için özel olarak dizayn edilmesi ve işaretlerle bunun vurgulanması gerekmektedir.

İletişim: Hedef destinasyonlarda işaret dilinin kullanılabilmesi, görme engellilere yönelik alfabeler ile hazırlanmış giriş kartları ya da evrakların olması ve bütün bu prosedürler konusunda eğitimli personelin bulunması gerekmektedir.

İşaretleme: Engelli kişilerin kolaylıkla kullanabileceği şekilde dizayn edilmiş fonksiyonel levha uyarı işaretlerinin olması, yine yürüme yollarında görme engellilerin yollarını takip edebilmeleri için işaret yollarının konulması gerekmektedir.

Yatay Hareketler: Koridor, yürüyüş yolları, ziyaret alanları gibi engellilerin engellerine göre kullanabilecekleri genişlikte yolların ya da koridorların bulunması gerekmektedir.

Dikey Hareketler: Dikey yürüme mesafeleri olan yerlerde asansör kullanımının yaygınlaşması gerekmektedir. Eğer asansör kullanımı imkânsız ise merdivenlerde engelli rampaları ya da destek çubuklarının bulunması gerekmektedir. Böylece yukarı aşağı ya da aşağı yukarı yer değişimlerinin turizm faaliyetlerine katılmada mecburi olduğu alanlarda engelli bireyler rahatlıkla hareket edebilecektir.

Taşıma: Turizm destinasyonlarında engelli bireylerin rahatlıkla seyahat edebilmeleri için toplu taşıma araçlarının söz konusu bireylerin kullanımı açısından ergonomik olarak tasarlanması gerekmektedir. Bunun yanında konaklama tesisleri, müze ve ören yerlerinde engelli bireylerin kullanımına uygun araç park yerlerinin bulunması gerekmektedir.

Konaklama: Konaklama tesislerinin fiziki yapısının engelli bireylerin kullanımına uygun olması gerekmektedir. Girişlerde tüm engel tipleri göz önüne alınarak ihtiyaçların karşılanmasına yönelik dizayn edilmelidir. Katlar arası hareketlerde engelli bireylerin kolaylıkla erişip kullanabileceği şekilde dizayn edilmiş asansörlerin bulunması gerekir. Koridorlarda odalara, asansöre ulaşımı kolaylaştıracak şekilde işaretlerin bulunması gerekmektedir.

Yeme-İçme Hizmetleri: Belirli sayıda restoran ya da masanın engellilerin kullanımı için dizayn edilmesi, Braille alfabesi ile hazırlanmış menü kartlarının bulundurulması gerekmektedir.

Gezi Alanları: Müzeler, ören yerleri gibi turistik alanlarda yatay ve dikey hareketliliği kolaylaştıracak asansör imkânları, görme engelliler için sesli rehberler, işitme engelliler için görsel rehberlerin bulunması gerekmektedir.

Genel Hizmetler: Ankesörlü telefonlar, danışma ofisleri, check-in masaları gibi hizmetler bütün engelli bireylerin ulaşabilecekleri şekilde dizayn edilmeli ve kullanımları sağlanmalıdır” (Buhalis ve Darcy, 2010).

Bu sayılanların ötesinde ayrıca bu standartları hayata geçirecek uzman personele de ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun için turizm personelinin engelli bireylere hizmet ve onlarla iletişim konusunda da eğitilmiş olmaları gerekmektedir. BM Dünya Turizm Örgütü 2015 yılında bu özelliklere haiz 7 şehri kültürel mirasa sahip erişilebilir şehirler olarak listelemiştir: “İsviçre’deki; Lozan, Cenevre, Luzern, Bern, Basel ve Zürih ile Fransa’daki Bordo”. Türkiye’de bu konuda adımlar atmaya başlamış ama henüz yolun oldukça başında gözükmektedir. Başta Turizm Bakanlığı ve TURSAB olmak üzere pek çok adım atılmıştır. 2014 yılında yapılan bir araştırma Türkiye’de UNESCO korumasındaki kültür varlıkları ve müzelerin erişilebilirliği tespit etmiştir. Buna göre: “Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası, İstanbul’un Tarihi Alanları, Göreme Millî Parkı ve Kapadokya, Hattuşa, Nemrut Dağı, Hieropolis-Pamukkale, Xanthos-Letoon, Safranbolu Şehri, Truva Antik Kenti, Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi, Çatalhöyük Neolitik Kenti, Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı, Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğu’nun Doğuşu” destinasyonlarında engelli turistlere kısmi erişilebilir hizmet verildiği tespit edilmiştir (Şen, Yetim ve Bilici, 2014). Bir diğer araştırma, Türkiye’nin hem yerli hem de yabancı turistler tarafından en çok ziyaret edilen tüm ziyaretçiler açısından tarihi ve manevi değere sahip Gelibolu ve çevresinin engelli kişiler için uygun bir şekilde düzenlemediği ve bu bireyler için bir çok zorluk barındırdığı tespit edilmiştir. (Tozlu, Mercan ve Lütfi, 2012)

Bunlar ve benzeri çalışmalardan anlaşılacağı üzere Türkiye’deki turizm destinasyonları henüz erişilebilir turizm açısından pek çok eksiklik barındırmaktadır. Bunların daha iyi anlaşılabilmesi için hem dünyanın en gelişmiş bölgelerinden olan hem de Türkiye ile üyelik müzakereleri yürüten AB’de bu yönde ortaya çıkmış gelişmeleri incelemek hem çalışmanın başında ortaya konulan kuramsal çerçevenin uygulanabilmesi hem de pratikte durumun anlaşılabilmesi için önem arz etmektedir.

3.1. Avrupa Erişilebilir Turizm Ağı (ENAT)

ENAT (European Network for Accessible Tourism), Avrupa genelinde erişilebilir turizm alanında faaliyet gösteren en etkin ve etkili organizasyondur. Avrupa Birliği’nce turizmin yaygınlaştırılması amacıyla gerçekleştirilmiş bir projenin hayata geçmesiyle kurulmuştur. ENAT 2007 yılında “Avrupa’da Ulaşılabilir Turizm İçin İmkân ve Hizmetler” isimli bir rapor yayımlamış ve burada erişilebilirlik ile ilgili yapılması gereken düzenlemeler belirlenmiş ve bunlarla ilgili bir kontrol listesi oluşturulmuştur. Bu raporunda ENAT önceliği fiziksel çevre ve binalara vermiştir. Bunlarla ilgili düzenlemelerin devletlerce yapılması gerektiğini belirtmiştir. Engelli bireyler için tesislerin erişilebilirliğinin anlaşılabilmesi için yayımladığı kontrol listesine göre tesisler şöyle düzenlenmelidir:

- “Dış Alanların Düzenlemesi
  - Park alanları engelliler için açıkça belirlenmelidir.
  - Motorlu araç, yolcu indirme-bindirme noktaları ön girişte ya da yakınında olmalıdır.
  - Giriş yolları düz ve basamaklı bir yüzeye sahip olmalıdır.
  - Gerekli yerlerde basamaklara alternatif olarak rampa ve korkuluk bulunmalıdır.
  - Giriş kapıları ve basamak erişimleri yağmurdan korunmalı ve iyi aydınlatılmış olmalıdır.
  - Dokunsal ve yüksek kontrastlı yön işaretleri bulunmalıdır.
- İç Ulaşım Yollarının Düzenlemesi
  - Kapı kollarına ulaşım ve kapıların açılması-kapanması kolay veya otomatik olmalıdır.
  - Gerekli yerlerde basamaklara alternatif olarak rampa ve korkuluk bulunmalıdır.
  - Kapılar geniş olmalı ve geçit, koridor, yemek masaları arasında geçmeye elverişli boşluklar bulunmalıdır.
  - Odalar, toplantı salonları, giriş holleri, vb. alanlarda dönüş yerleri bulunmalıdır.
  - Yeterli genişlikte asansörler, dokunmatik düğmeler ile görsel ve sesli kat uyarıları olmalıdır.
  - Net, anlaşılır, genel, uyarıcı, erişilebilir alanları ve bunların özelliklerini gösteren tabelalar bulunmalıdır.
  - Dokunsal ve yüksek kontrastlı yön işaretleri bulunmalıdır.
- Yeme-İçme Ünitelerinin Düzenlemesi
  - Büfe yüksekliği 85-90 cm olmalıdır.

- *Fincan ve bardaklar tekerlekli sandalye erişimine uygun olmalıdır.*
- *Tuvalet ve Banyoların Düzenlemesi*
  - *Tuvalet, banyo ve duş yanında destek korkuluklar bulunmalıdır.*
  - *Tuvalet yanında hareket için yeterli alan bulunmalıdır.*
  - *Basamaksız, tekerlekli sandalye girişine uygun duş ve kaymaz zemin yüzeyli banyo bulunmalıdır.*
- *Yatak Odalarının Düzenlemesi*
  - *Yatak yanında sehpa üzerinde telefon ve TV kumandası bulunmalıdır.*
  - *Sırt ve bacaklar için yüksekliği ayarlanabilir yatak bulunmalıdır.*
  - *Yatak etrafında geçiş ve rahat hareket için yeterli boş alan bulunmalıdır.*
  - *Kapısız veya sürgülü gardirop bulunmalıdır.*
  - *Askı yüksekliği 120 cm olmalıdır.*
  - *Gardirop rafları tekerlekli sandalyeden ulaşılabilir yükseklikte olmalıdır.*
  - *Elektrik prizleri tekerlekli sandalyeden ulaşılabilir yükseklikte olmalıdır.*
  - *Tekerlekli sandalye erişimine uygun masa bulunmalıdır.*
- *Genel Alanların Düzenlemesi*
  - *Parlama ve yansıtma olmadan yeterli aydınlatma olmalıdır.*
  - *Cam kapılar ve geniş pencereler kontrast uyarı işareti veya desenleri ile işaretlenmiş olmalıdır.*
  - *Kolay kullanımlı pencere sabitleme, sıcaklık kontrol mekanizması, vb. teçhizat mevcut olmalıdır.*
  - *Sigara içilmez kuralı olmalı ya da sigara içilmeyen alanlar bulunmalıdır. (Resepsiyon, lobi, toplantı salonu, bar, restoran, vb.)*
  - *Müşteri odalarında antialerjik yataklar ve temizlik malzemeleri bulunmalıdır.*
- *Tasarım Özellikleri*
  - *Görme bozukluğu olan kişiler için dokunsal/kontrast tabelalar bulunmalıdır.*
  - *Çocuklar, konuşamayanlar, duyma problemi, öğrenme güçlüğü olan kişiler için yönlerini kolayca bulmalarını sağlayacak renkli ve simgeler içeren tabelalar bulunmalıdır.*
  - *Asansör ve yakınında temizlik, ulaştırma personeli veya teknik personel bulunmalıdır” (Kastenholz, Eusébio, Figueiredo ve Lima, 2012).*

Hala Avrupa'daki pek çok turizm destinasyonunda bu yukarıdaki listeye göre pek çok eksiklik bulursa da özellikle AB üyesi ülkeler bunların aşılabilmesi için gerekli yasal adımları atmışlar ve pek çok AB ülkesi turizmin erişilebilirliği ile ilgili yasal düzenlemelerini tamamlamışlardır. Uygulama sürecinde ise hızla yol almaktadırlar (Akinci, 2013; Kastenholz vd., 2012). Türkiye'de hem engelli bireyleri sahip olduğu doğal haklarını kullanabilmelerini sağlamak hem de AB ile mevzuat ve müktesebat uyumunu sağlayabilmek için

dünyadaki pek ve Avrupa'daki pek çok devlet gibi bu alanda yasal düzenlemeler yapmaktadır.

3.2. Türkiye'de Erişilebilir Turizm

Türkiye özellikle yasal düzenleme alanında engelli bireylerin karşılaştıkları fiziksel, ekonomik ve sosyal sorunlar ile mücadele etmek için pek çok adım atmıştır. 1982 Anayasası en başta olmak üzere engelli bireyler ile ilgili pek çok yasal düzenleme mevcuttur. Bunların arasında en dikkat çekici olan 2005 tarihli 5378 numaralı “Engelliler Hakkında Kanun” olmuştur. Bu kanun çıkarılma esasını 4. Maddesinde şöyle ifade etmiştir: “Engellilerin bağımsız yaşayabilmeleri, topluma tam ve etkin katılımları için erişilebilirliğin sağlanması esastır.” Bu kanunun erişilebilirlik ile ilgili kısmında ise “Yapılı çevrede engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması için planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme süreçlerinde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanır.” denmektedir. Bununla ilişkili olarak “Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik” 2005 tarihinde çıkarılmıştır. Bu yönetmeliğe göre; “*Toplam kapasitesi seksen oda ve üzerinde olan oteller ile tatil köylerinde en az bir oda olmak üzere toplam oda kapasitesinin yüzde biri oranında odada, ayrıca tesis girişi, genel tuvaletler ile en az bir adet yeme- içme ünitesinde, mola noktaları, temalı parklar ile eğlence merkezlerinde ise kendi türlerinin asgari niteliklerinde belirtilen şekilde bedensel özürülülerin kullanımına uygun düzenlemeler yapılır. Bu düzenlemeler, özel işaretlerle belirtilir.*”

Bu yönetmeliğe dayanılarak “Konaklama İşletmeleri Sınıflandırma Çalışmalarına İlişkin Değerlendirme Formlarının Hazırlanmasına ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ” 2009 yılında yayınlanmıştır. İşletmelerin taşınması gereken niteliklerin yanı sıra engellilere yönelik düzenlemeler bu tebliğde düzenlenmiş, bir sınıflandırma formu oluşturulmuş ve bu formdaki kriterlerin her biri için bir puan karşılığı belirlenmiştir. İşletmelerin tür ve sınıfları bu formdan aldıkları puana göre belirlenmektedir. Öncelikle tesis girişinin, yatak odasının ve banyosunun bedensel engellilere göre düzenlenmiş olması gerekmektedir, aksi takdirde diğer kriterler değerlendirmeye dahi alınmamaktadır. Bu formda iki puan üzerinden değerlendirilen düzenlemeler aşağıdaki gibidir:

“Tesis girişinde bedensel engelliler için düzenleme

Müşteri kullanımına açık bahçede bedensel engelliler için yapılan düzenleme

Asansörde bedensel engelliler için düzenleme

Kapılar üzerinde bedensel engellilere ait olduğu belirtilen lavabo ve tuvalet düzenlemesi (Genel tuvaletlerin dışında ayrı bir mahalde bay-bayan ortak kullanım olarak düzenlenmesi halinde 2 puan ilave edilir.)

Bedensel engelliler için yatak odası düzenlemesi

Bedensel engelliler için düzenlenen oda banyoları

Giriş ünitesi, oturma salonu, lokanta, yüzme havuzu, gece kulübü vb. ünitelerden en az 3 adedinin bedensel engellilerin ulaşımına ve kullanımına uygun düzenlenmesi”

Tebliğde yukarıda belirtilen temel düzenlemeler dışında bedensel engelliler için yapılacak düzenlemeler aşağıdaki şekildedir:

- “Dış Alanların Düzenlenmesi
  - Tesis bahçe ve girişinde farklı seviyedeki yerler bedensel engelli dolaşımına uygun olarak düzenlenir.
  - Tesis giriş kapısı temiz genişliği en az 90 cm olmalıdır.
  - Resepsiyonda tekerlekli sandalye erişimine izin verecek şekilde tasarlanmış en fazla 90 cm yüksekliğinde banko düzenlemesi yapılmalıdır.
- İç Ulaşım Yollarının Düzenlemesi
  - Asansör kapısı fotoselli olmalıdır. Kapı açılıp kapanma aralığı 5 saniyeden kısa olmamalıdır.
  - Asansör kumanda düğmeleri zemin döşemesinden 90-120 cm yükseklikte ve tekerlekli sandalye yaklaşımına izin verecek konumda yer almalıdır.
  - Asansör kabini içinde zemin döşemesinden yaklaşık 85 cm yüksekliğinde yerleştirilmiş kesintisiz tutunma barları sağlanmalıdır.
  - Kabin içi, halı kaplı olmamalıdır.
- Yeme-İçme Ünitelerinin Düzenlemesi
  - Giriş kısmından yeme-içme ünitelerine engelsiz erişim sağlanmalıdır.
  - Masaların ve tezgâhların altında 70 cm yüksekliğinde ve en az 50 cm genişliğinde diz boşluğu bırakılmalıdır. Masaların arasında bırakılacak geçişler en az 90 cm olmalıdır.
  - Zemin kaygan olmamalı, kalın, yumuşak ve tutan halı kullanılmamalıdır.
- Tuvalet ve Banyoların Düzenlemesi
  - Kapı genişliği en az 85 cm olmalıdır. Eşik yapılmaması tavsiye edilmekle birlikte yapılması halinde en fazla 1,5 cm yükseklikte ve pahlı olarak yapılmalıdır.
  - Klozet, lavabo, sifon, batarya gibi donatılar bedensel engellinin kullanabileceği şekilde düzenlenmelidir. Klozet etrafına, bitmiş döşemeden 85-95 cm yükseklikte olacak şekilde tutunma barları yerleştirilmelidir.
  - Aynalar göz hizasında veya inip çıkan ayarlı veya öne doğru 10-15 derece eğik olmalıdır. Aynaların alt kenarı, bitmiş döşemeden en fazla 100 cm yükseklikte olmalıdır.
  - Tekerlekli sandalyenin tam bir dönüş yapmasına imkân sağlayacak 150 cm çapında bir daire kadar alan sağlanmalı ve zemini kaygan olmayan malzeme ile kaplanmalıdır.
  - Sabunluk, havluluk ve kâğıtlık gibi aksesuarlar bitmiş döşemeden 50-120 cm yüksekliğe monte edilmelidir.
  - Oda banyolarında; genel tuvaletlerde yapılan düzenlemelere ilave olarak bedensel engelli kullanımına uygun şekilde küvet veya duş düzenlemesi yapılır. Bu bölümlerde oturma yeri ile

uygun yerlerde tutunma bantları sağlanır. Banyo kapısı açılımı rahat hareket imkânı verecek şekilde düzenlenir. Eşik yapılmaması tavsiye edilmekle birlikte yapılması halinde en fazla 1,5 cm yükseklikte ve pahlı olarak yapılır. Resepsiyonla bağlantılı alarm sistemi veya telefon bulunur.

- Yatak Odalarının Düzenlemesi

- Odalar, bedensel engellilerin rahatça hareket edip odayı kullanabileceği şekilde, uygun büyüklük ve konumdaki eşyalarla tefriş ve dekore edilmeli, dengesiz duran, sivri köşeli eşyalar bulundurulmamalıdır.
- Oda giriş kapısı genişliği en az 85 cm olmalıdır.
- Zemini kaygan olmamalı, kalın, yumuşak, tutan halı kullanılmamalıdır.
- Dolap kapıları sürgülü olmalı ve askı yüksekliği en fazla 140 cm olacak şekilde düzenlenmelidir.
- Elektrik düğme ve prizleri zemin döşemesinden en fazla 120 cm, en az 40 cm yükseklikte olacak şekilde düzenlenmelidir.
- Yatak başucunda merkezi aydınlatma düğmesi bulunmalıdır.
- Oda düzenlemeleri için öngörülen %1 oranının değerlendirilmesinde küsuratlar dikkate alınmaz.”

Bunların dışında 2011 tarihinde Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü’nün yayınladığı genelgede; “Bütün dünyada, engellilerin toplumsal hayatın tüm alanlarına eşit şartlarda katılabilmesi fikri hızla yaygınlaşırken, farklı insanlık durumları için evrensel boyutlarda tasarlanmış, ulaşılabilir yapılı bir çevre, herkes için seyahati ve turizmi mümkün kılacak çağdaş bir yaklaşım olacaktır. Yapılı çevrenin düzenlenmesinde birinci derecede görevli olan merkezi yönetim kurumları ile yerel yönetimlerin yanında özel sektöre de önemli sorumluluklar düşmektedir” denilmiştir. Bu şekilde erişilebilirlik ile ilgili gayretleri temel insan hakları boyutu ile ele almakta ve önemini vurgulamaktadır. Türkiye, bu ulusal adımları ötesinde bu konuyla ilgili pek çok uluslararası arası sözleşmeyi de imzalamış ve onaylamıştır. BM’nin hazırladığı “Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme” Türkiye tarafından 2007 yılında imzalanmış ve 2008’de yürürlüğe girmiştir. 2013 tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “engelli bireylerin kültür, spor, turizm ve boş zaman etkinliklerine tam, eşit ve etkin katılımının sağlanmasına yönelik” kararını da aynı sene kabul etmiştir. Bu kararda;

“engelli insanların kültür, turizm ve eğlence faaliyetlerine katılımlarının sağlanması, kültür, spor, turizm ve eğlence alanlarının evrensel tasarım/ herkes için tasarım ilkesi ile engelli insanlar için erişilebilir olmasının sağlanması, hizmet sağlayıcılar ve kuruluşlarda görevli personel için engellilik konularında sürekli mesleki eğitimi sunulması, yasal düzenlemeler oluşturularak bunların etkin biçimde uygulanması konularına” değinilmiştir.

Türkiye özellikle 2000’li yılların ortalarından itibaren engellilerin hakları ve erişilebilirlik ile düzenlemeleri hızla yapmaya başlamıştır. Bu düzenlemeler özellikle turizm penceresinden değerlendirilecek olursa engelli bireylerin

turizm faaliyetlerine ve sosyal hayata daha çok katılmalarını amaçladıkları görülmektedir. Ancak sözü geçen tarihlerin Türkiye'nin AB ile müzakerelere başladığı yıllar ve ondan sonraki yıllar olması dikkat çekicidir. Bu durum bahsedilen bu düzenlemelerin AB etkisi ile çıkmış olduğu gerçeğini göstermektedir. Aşağıdaki bölümde bu düzenlemeler ve AB etkisi anlaşılmaya çalışılacaktır.

3.3. AB ve Türkiye Erişilebilir Turizm Politikaları

Hem Avrupa'da hem de Türkiye'de özellikle 2000'li yılların başından itibaren engelli bireyler için yasal düzenlemelerin hızla yapıldığı ve engelli bireyler ile ilgili bir farkındalık yaratma çabalarının arttığı ve gözlenmektedir. Bu konuyla ilgili en dikkat çekici kurum özellikle Avrupa çapında, ama Türkiye'de de, ENAT olmuştur. 2006 yılında kurulan bu örgütün temel amacı tüm Avrupa'da, sadece AB'de değil, erişilebilir turizmin gelişmesi ve yaygınlaşması için başta devletler olmak üzere bütün paydaşlar ile birlikte çalışmak olmuştur. Bu gayesi ile uyumlu olarak bu örgüt erişilebilir turizmle ilgili çeşitli raporlar yayımlamakta ve bu raporlarda dikkat çekilen hususlara tüm Avrupa'da hassasiyet gösterilmesi için çaba sarf etmektedir. Bu konuda kendini oldukça kanıtlamış olan bu örgütün öncülüğünde Avrupa'da hem ulusal hem de AB düzeyinde pek çok yasal düzenleme gerçekleştirilmiş ve bunların uygulanmasının takibi de yine ENAT tarafından yapılmaktadır. Türkiye hem bir AB aday ülkesi olarak konu ile ilgili yasal düzenlemelerde AB ile uyum içinde olmaya gayret gösterdiği görülmektedir. Ayrıca, ENAT'ın bir Türkiye temsilciliği kurulmuştur ve ENAT kararlarının Türkiye'de uygulanıp uygulanmadığını yakından takip etmektedir.

Türkiye özellikle yasal düzenleme alanında engelli bireylerin karşılaştıkları fiziksel, ekonomik ve sosyal sorunlar ile mücadele etmek için pek çok adım atmıştır. 1982 Anayasası en başta olmak üzere engelli bireyler ile ilgili pek çok yasal düzenleme mevcuttur. Bunların arasında en dikkat çekici olan 2005 tarihli 5378 numaralı "Engelliler Hakkında Kanun" olmuştur. Bu kanun çıkarılma esasını 4. Maddesinde şöyle ifade etmiştir: "*Engellilerin bağımsız yaşayabilmeleri, topluma tam ve etkin katılmaları için erişilebilirliğin sağlanması esastır.*" Bu kanunun erişilebilirlik ile ilgili kısmında ise "*Yapılı çevrede engellilerin erişilebilirliğinin sağlanması için planlama, tasarım, inşaat, imalat, ruhsatlandırma ve denetleme süreçlerinde erişilebilirlik standartlarına uygunluk sağlanır.*" denmektedir. Bununla ilişkili olarak "Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmelik" 2005 tarihinde çıkarılmıştır. Bu yönetmeliğe dayanılarak "Konaklama İşletmeleri Sınıflandırma Çalışmalarına İlişkin Değerlendirme Formlarının Hazırlanmasına ve Uygulanmasına İlişkin Tebliğ" 2009 yılında yayınlanmıştır. İşletmelerin taşınması gereken niteliklerin yanı sıra engellilere yönelik düzenlemeler bu tebliğde düzenlenmiş, bir sınıflandırma formu oluşturulmuş ve bu formdaki kriterlerin her biri için bir puan karşılığı belirlenmiştir. İşletmelerin tür ve sınıfları bu formdan aldıkları puana göre belirlenmektedir. Öncelikle tesis

girişinin, yatak odasının ve banyosunun bedensel engellilere göre düzenlenmiş olması gerekmektedir, aksi takdirde diğer kriterler değerlendirmeye dahi alınmamaktadır. Erişilebilir turizm ile ilgili en kapsamlı düzenleme ise 2011 tarihinde yürürlüğe giren "Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair 2011/1 Nolu Tebliğ" olmuştur. Özellikle bedensel engelliler ile ilgili düzenlemelerin yer aldığı bu tebliğde diğer engel türleri dikkatten kaçmıştır. Bununla paralel olarak TC Kültür ve Turizm Bakanlığının erişilebilir turizm ile ilgili düzenlemelerinde özellikle bedensel engellilere ile ilgili düzenleme yaptığı görülmektedir. Bedensel engelliler diğerleri arasında sayısal çoğunluğa sahip olsa da "görme, duyma, hareket engelli, öğrenme güçlüğü çeken bireyler" de bu düzenlemelerde dikkate alınmalıdır. Türkiye ile Avrupa arasındaki en dikkat çekici farklılığın tam da burada engelliğin kapsamı ve bunlarla alakalı düzenlemelerde olduğu görülmektedir. ENAT düzenlemelerini yukarıda bahsedilen diğer engele türleri için ayrı ayrı üretmektedir.

Türkiye – AB ilişkilerinde diğer pek çok alanda da görüleceği üzere Türkiye yasal düzenlemeler yapabilmektedir. Ancak, Türkiye bazı maliyet faktörlerini veya siyasetteki, toplumsal hayattaki veto faktörlerini dikkate alarak bazı temel eksiklikler ile yapmakta bu yasal düzenlemeleri ya da bu düzenlemelerin hayata geçirilmesinde ve uygulanmasında gerekli adımları atmamaktadır. Bu durumun nedeni diğer pek çok politika alanında olduğu gibi, net bir üyelik perspektifi (ödül) alamadığı için atacağı adımların siyasi, ekonomik, mali, toplumsal maliyetine katlanmak istememesi gösterilebilir. Ancak, tabi buna tersi bir bakış açısı ile bakılıp Türkiye adımları tam atmadığı için AB bu perspektifi sunamamaktadır da denilebilir. Sebebi ne olursa olsun AB ile Türkiye arasında zaman zaman ilişkiler iyileşse de çoklukla karşılıklı bir güvensizlik ile yürütülmektedir. Her iki taraf için bu durumu haklı kılan argümanlar olmakla beraber ilişkilerin mevcut durumu bu güvensizlikten kaynaklanmaktadır. Yukarıda görüldüğü üzere bu konuda da hem kanun çıkarmıştır hem de uygulanması ile ilgili yönetmelik ve tebliğleri yayımlamış olmakla birlikte içeriklerine bakıldığında turizm işletmelerine çok fazla mali ve bürokratik bir yük getirmeden işi çözebilmek için bazı çok önemli hususları göz ardı etmiştir. Bu da Türkiye'nin kâğıt üzerinde bütün adımları attığını ama uygulamada özellikle Turizm işletmelerine çok maliyet yüklemek istemediğini bu yolla onlara Avrupalı rakiplerine karşı bir maliyet avantajı sağlamayı düşündüğü görülmektedir.

Ancak Turizme daha kapsamlı bir bakış açısıyla bakıldığında Dünya'da 500 Milyon Avrupa'da ise en az 50 milyonluk bir engelli turizmi potansiyeli olduğu ve bunları çekebilmenin en başta gelen unsuru ise başta tesisler olmak üzere turistik alanların engellilerin ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri ve onlara insanların geri kalanı gibi bir turizm deneyimi sağlayabilmektir. Bunun ötesinde engelli bireylerin hayatın her alanında olduğu gibi turizmde de aktif olarak var olabilmelerini sağlamak insan haklarına saygılı her devletin olduğu gibi Türkiye'nin de en önemli

işlevlerinden biri olmalıdır. Bu çerçevede erişilebilirlik hakkı çerçevesinde Türkiye aşağıdaki alanlarda da düzenlemelerini yaparak AB ile uyumunu sağlarken engelli haklarının da hakkıyla hayat geçirebilir:

“Turizm Tesisleri Yönetmeliğinde ortopedik engele sahip bireyler dışındaki engellileri de kapsayacak şekilde değişiklik yapılabilir,

Turizm Tesisleri Yönetmeliği'nde 80 oda için %1 olan engelli odası oranı artırılmalı, hatta uygulanabilecek teknolojik ve tasarımsal çözümler ile tüm odalara engellilerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikler kazandırılması konusunda teşvikler yapılabilir,

6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu'nda değişiklik yapılarak işaret dillerinde de rehberlik hizmeti kanun kapsamına alınabilir,

Engelsiz turizm konusunda turizm destinasyonlarına ve işletmelerine yönelik bir belgelendirme sistemi kurulabilir,

Turistik çekiciliklerin herkes için erişilebilir olmasına ilişkin sivil toplum kuruluşları desteklenebilir,

Engelsiz turizm konusunda turizm destinasyonlarına ve işletmelerine ilişkin teşvikler (vergi indirimleri, düşük faizli krediler, vb.) yapılabilir,

Ulusal düzeyde erişilebilir turizm konusunda bir bilgi sistemine ilişkin yasal düzenlemeler yapılabilir ve projeler geliştirilebilir,

Rehber köpeklerin işletmelere ve kamusal alanlara serbestçe girebilmesiyle ilgili yasal düzenlemeler yapılabilir.”

Türkiye'nin çalışmanın kuramsal kısmında bahsedilen koşulluluğa bağlı yukarıdan aşağıya doğru bir Avrupalılaşması, bu çalışmanın vakasını oluşturan erişilebilir turizm konusunda, kısmen gerçekleşmiştir. Yasal düzlemde kendisinden beklenen yasal düzenlemeleri uygun isimlerle çıkarmıştır, hatta uygulanmaları ile ilgili yönetmelik ve tebliğleri de yayınlamıştır. Ancak, hem bahsedilen saha çalışmalarında görüleceği üzere hem de yasal düzenlemelerin içeriği ve kapsamı incelendiğinde ciddi eksiklikler olduğu görülmüştür. Buradan da Avrupalılaşmanın ancak yüzeysel seviyede kaldığı ve bu değişikliklerin ruhuna uygun bir dönüşüm ve bunu içselleştirme süreci yaşanmadığı anlaşılmıştır. Bu konuda bir Avrupalılaşmanın olabilmesi için bir önceki paragrafta bahsedilen dönüşüm önerileri dikkate alınabilir.

4. Sonuç

Erişilebilir turizm, herkesin turizm deneyimini yaşamasını kolaylaştırmak olarak ifade edilebilir. Ama bu politika ile özellikle hedeflenen, engelli insanların da turizm deneyimlerinden engeli olmayanlar gibi faydalanmasını sağlayabilmektir. Bu politikanın amacı sadece turizmi daha sosyal hale getirmek değil aynı zamanda turizm sektöründeki iş hacmini de büyütüp turizm işletmelerinin kazançlarını ve rekabet güçlerini de arttırmaktır.

Yapılan çalışmalar, tesislerde engelli bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda yapılacak bazı temel düzenlemelerin, bunlarla ilgili iyi bir iletişimin sağlanmasının ve engelli bireylerin ihtiyaçlarının iyi anlaşılmasının, turizm tesislerindeki ziyaretçi sayısını gözle görülebilir bir oranda arttırdığını göstermektedir. Bu yönde atılacak adımlar yukarıda söylenen faydasının yanında hem tesisdeki tüm turistlerin daha iyi bir deneyim yaşamasına ve turizmin bölge insanları için sağladığı yararların daha da artmasına yol açmaktadır.

Avrupa Birliği (AB), turizm politikası çerçevesinde 2012 yılından beri bu alanda çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalarını, hem yasal düzenlemeler ile hem de desteklediği çeşitli projeler ile hayata geçirmektedir. Türkiye'nin de bir AB aday ülkesi olarak AB müktesebatı ve politikalarına uyum taahhüdü bulunmaktadır. Bu çerçevede de yukarıda sözü edilen alanla ilgili de düzenleme yapmakla yükümlüdür.

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye'nin turizm alanında AB ile uyumlu politika üretip üretmediğinin anlaşılmasıdır. Bu amaca ulaşılabilmesi için birbirini destekler Avrupalılaşma ve Koşulluluk adlı iki kuramsal ve politik yaklaşımdan faydalanılmıştır. Hem üye devletlerin hem de aday ülkelerin politika yapış şekli ve politika uygulamalarının AB'den nasıl etkilendiğini inceleyen Avrupalılaşma yaklaşımından, AB'ye uyum mekanizmalarının nasıl işlediğini anlamakta istifade edilmiş; AB'nin aday ülkeleri uyuma yönlendirmek için onlara karşı benimsediği yaklaşım olan koşulluluk ise Turizm politikası çerçevesinde AB Türkiye arasındaki ilişkileri ve AB'nin Türkiye'yi ne kadar etkileyebildiğinin anlaşılabilmesi için kullanılmıştır. Bu çalışmanın iddiası, Türkiye'nin AB'nin koşulluluk politikalarından çok etkilenmediğidir. Bunun gerekçesi olarak da koşulluluk yaklaşımının ana bileşenlerinden olan öngörülebilir, erişilebilir ve tatmin edici bir ödülün AB tarafından Türkiye'ye vaat edilememesi olduğu ileri sürülmüştür. AB'nin Erişilebilir Turizm Politikası bu çerçevede bir vaka olarak incelenmiştir. Bu konunun bir vaka olarak seçilmesinde temel gerekçe turizm alanının doğası gereği dış gelişmelere açık ve onlardan etkilenen dolayısıyla yukarıda sözü edilen iddia ve kavramların kolayca gözlemlenebileceği bir alan olmuştur. Çalışmanın bağımlı değişkeni Türkiye'deki erişilebilir turizm politikası ve uygulamaları olmuştur. Bağımsız değişken ise AB'nin Erişilebilir Turizm Politikası ve bunların birbirleri ile etkileşimini sağlayan ara değişken Avrupalılaşma ve koşulluluk penceresinden AB – Türkiye ilişkileri olmuştur.

Bu çalışmada birinci bölümde hem kuramsal ve açıklayıcı altyapıyı oluşturan hem de çalışmanın ara değişkeni olan Avrupalılaşma ve Koşulluluk kavramları incelenmiştir. İkinci bölümde bağımsız değişken olan AB Erişilebilir Turizm Politikası incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise bağımlı değişken olan Türkiye'deki erişilebilir turizm politikası ve uygulamaları incelenmiş ve bağımsız değişkenin etkisi araştırılmıştır.

Kaynakça

- Akinci, Z. (2013). Management of accessible tourism and its market in Turkey. *International Journal of Business and Management Studies*, 2(2), 413–426.
- Aydin, M., & Acikmese, S. A. (2007). Europeanization through EU conditionality: understanding the new era in Turkish foreign policy. *Journal of Southern Europe and the Balkans*, 9(3), 263–274.
- Ayyıldız, T., Hakan, A., & Yazıcı, A. (2014). Konaklama İşletmelerinin Engelliler İçin Olanakları ve Yöneticilerin Görüşleri: Kuşadası Örneği. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 1(2), 84–100.
- Bachtler, J., Mendez, C., & Oraže, H. (2014). From conditionality to Europeanization in Central and Eastern Europe: Administrative performance and capacity in cohesion policy. *European Planning Studies*, 22(4), 735–757.
- Börzel, T. A., & Risse, T. (2000). When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change. *European Integration online Papers (EIoP)*, 4(15).
- Börzel, T. A., & Risse, T. (2010). Governance without a state: Can it work? *Regulation & Governance*, 4(2), 113–134.
- Buhalis, D., & Darcy, S. (2010). *Accessible tourism: Concepts and issues*. Channel View Publications.
- Bulmer, S. (2008). Theorizing Europeanization. In: *Europeanization* (ss. 46–58). Springer.
- Bulmer, S., & Burch, M. (1998). Organizing for Europe: Whitehall, the British State and European Union. *Public Administration*, 76(4), 601–628.
- Bulmer, S. J., & Radaelli, C. M. (2004). *The Europeanisation of national policy?* Queens University Belfast.
- Cowles, M. G., Caporaso, J. A., & Risse-Kappen, T. (2001). *Transforming Europe: Europeanization and domestic change*. Cornell University Press.
- Darcy, S., & Dickson, T. J. (2009). A whole-of-life approach to tourism: The case for accessible tourism experiences. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 16(1), 32–44.
- Darcy, S., Cameron, B., & Pegg, S. (2010). Accessible tourism and sustainability: a discussion and case study. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(4), 515–537.
- Darcy, S., Cameron, B., Pegg, S., & Packer, T. (2008). Developing business case studies for accessible tourism. *Gold Coast, Australia: Sustainable Tourism for Cooperative Research Centre*.
- Exadaktylos, T., & Radaelli, C. M. (2009). Research design in European studies: the case of Europeanization. *Journal of Common Market Studies*, 47(3), 507–530.
- Featherstone, K., & Radaelli, C. M. (2003). *The politics of Europeanization*. Oxford University Press.
- Grabbe, H. (2001). How does Europeanization affect CEE governance? Conditionality, diffusion and diversity. *Journal of European public policy*, 8(6), 1013–1031.
- Greer, S. L. (2006). Uninvited Europeanization: neofunctionalism and the EU in health policy. *Journal of European Public Policy*, 13(1), 134–152.
- Grigoriadis, I. N. (2008). On the Europeanization of minority rights protection: Comparing the cases of Greece and Turkey. *Mediterranean Politics*, 13(1), 23–41.
- Grigoriadis, I. N. (2009a). Islam and democratization in Turkey: Secularism and trust in a divided society. *Democratization*, 16(6), 1194–1213.
- Grigoriadis, I. N. (2009b). *Trials of Europeanization: Turkish political culture and the European Union*. Palgrave Macmillan New York.
- Haughton, T. (2007). When does the EU make a difference? Conditionality and the accession process in Central and Eastern Europe. *Political studies review*, 5(2), 233–246.
- Haverland, M., Alpan, B., Diez, T., Ágh, A., Yılmaz, G., Raagmaa, G., ... Radaelli, C. M. (2008). The politics of Europeanization. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 4(2), 69–88.
- Kastenholz, E., Eusébio, C., Figueiredo, E., & Lima, J. (2012). Accessibility as competitive advantage of a tourism destination: The case of Lousã. In: *Field Guide to Case Study Research in Tourism, Hospitality and Leisure* (ss. 369–385). Emerald Group Publishing Limited.
- Kelley, J. (2004). International actors on the domestic scene: Membership conditionality and socialization by international institutions. *International organization*, 58(3), 425–457.
- Keyman, E. F., & Önis, Z. (2004). Helsinki, Copenhagen and beyond. *Turkey and European integration: accession prospects and issues*, 173.
- Keyman, E. F., & Öniş, Z. (2007b). *Turkish politics in a changing world: Global dynamics and domestic transformations* (C. 184). Bilgi University Press Istanbul.
- Keyman, E.F., & Öniş, Z. (2007a). Globalization and social democracy in the European periphery: Paradoxes of the Turkish experience. *Globalizations*, 4(2), 211–228.
- Knill, C., & Lehmkuhl, D. (2002). The national impact of European Union regulatory policy: Three Europeanization mechanisms. *European Journal of Political Research*, 41(2), 255–280.
- Kubicek, H., & Cimander, R. (2005). Interoperability in eGovernment-A Survey on Information Needs of

- Different EU Stakeholders. *European review of political technologies*, 3, 1-17.
- Ladrech, R. (1994). Europeanization of domestic politics and institutions: The case of France. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 32(1), 69-88.
- Leontitsis, V., & Ladi, S. (2018). The changing nature of European governance and the dynamics of Europeanization. In: *The Palgrave handbook of public administration and management in Europe* (ss. 765-781). Springer.
- Luiza, S. M. (2010). Accessible tourism-the ignored opportunity. *Annals of Faculty of Economics*, 1(2), 1154-1157.
- Mihaela, B. C., Andrea, N., & Viorel, F. A. (2011). The tourism barriers of the disabled in Romania. *European Integration-New Challenges*, 638.
- Olsen, J. P. (2002). The many faces of Europeanization. *Journal of Common Market Studies*, 40(5), 921-952.
- Öniş, Z. (2000). Luxembourg, Helsinki and Beyond: Towards an Interpretation of Recent Turkey-EU Relations. *Government and Opposition*, 35(4), 463-483.
- Özogul, G., & Baran, G. G. (2016). Accessible tourism: The golden key in the future for the specialized travel agencies. *Journal of Tourism Futures*, 2(1), 79-87.
- Papadimitriou, D., & Phinnemore, D. (2004). Europeanization, conditionality and domestic change: The twinning exercise and administrative reform in Romania. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 42(3), 619-639.
- Parker, O. (2009). 'Cosmopolitan Europe' and the EU-Turkey question: the politics of a 'common destiny'. *Journal of European Public Policy*, 16(7), 1085-1101.
- Pridham, G. (2005). *Designing democracy*. Springer.
- Radaelli, C. M. (2000). Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change. *European Integration online Papers*, 4(8).
- Radaelli, C. M. (2006). Europeanization: solution or problem? In: *Palgrave advances in European Union studies* (ss. 56-76). Springer.
- Radaelli, C. M. (2008). Europeanization, policy learning, and new modes of governance. *Journal of Comparative Policy Analysis*, 10(3), 239-254.
- Schimmelfennig, F. (2015). Europeanization beyond Europe. *Living Reviews in European Governance*, 10(1).
- Schimmelfennig, F., Engert, S., & Knobel, H. (2003). Costs, commitment and compliance: The impact of EU democratic conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 41(3), 495-518.
- Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (2004). Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe. *Journal of European public policy*, 11(4), 661-679.
- Schimmelfennig, F., & Sedelmeier, U. (2005). *The Europeanization of central and eastern Europe*. Cornell University Press.
- Schimmelfennig, F., Sedelmeier, U., Kelley, J., Anastasakis, O., Bechev, D., Schimmelfennig, F., ... Yilmaz, G. (2003). Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe. *Journal of Common Market Studies*, 9(2), 233-246.
- Sedelmeier, U. (2008). After conditionality: post-accession compliance with EU law in East Central Europe. *Journal of European public policy*, 15(6), 806-825.
- Steinert, C., Steinert, T., Flammer, E., & Jaeger, S. (2016). Impact of the UN convention on the rights of persons with disabilities (UN-CRPD) on mental health care research-a systematic review. *BMC psychiatry*, 16(1), 166.
- Şen, N., Yetim, A. Ç., & Bilici, N. (2014). Kültür Varlıkları ve Müzelerin Engelli Turist Ziyaretine Uygunluğunu Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 1-16.
- Tocci, N. (2005). Europeanization in Turkey: trigger or anchor for reform? *South European Society and Politics*, 10(1), 73-83.
- Tozlu, E., Mercan, Ş. O. & Lütfi, A. (2012). Çanakkale'nin Engelli Turizmüne İlişkin Durumunun Belirlenmesine ve Planlanmasına Yönelik Bir Çalışma. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(1), 1-16.
- Ulusoy, K. (2007). Turkey's reform effort reconsidered, 1987-2004. *Democratisation*, 14(3), 472-490.
- Üstün, T. B. (2010). *Measuring health and disability: Manual for WHO disability assessment schedule WHODAS 2.0*. World Health Organization.
- Westcott, J. (2004). *Improving information on accessible tourism for disabled people*. Office for Official Publications of the European Communities.
- Yılmaz, G. (2014). EU conditionality is not the only game in town! Domestic drivers of Turkey's Europeanization. *Turkish Studies*, 15(2), 303-321.
- Yılmaz, B. (2008). Relations of Turkey with the European Union a candidate forever?
- Yılmaz, G. (2012). From EU conditionality to domestic choice for change: Exploring Europeanisation of minority rights in Turkey. *Turkey and the European Union: Processes of Europeanisation*, 119-140.
- Yılmaz, G. (2015). Türkiye, Avrupalılaşıma ve Yerel Değişim. *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 22(2), 63-84.